

مسئولیت متن و شکل بدوش نویسنده مضمون میباشد، عقیده نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاين نمی باشد

۲۰۲۰/۱۱/۰۹

سیلانی

لیکوالان ولي علمي او ادبي غلا کوي؟

غلا د حقوقي جرمونو یو ډول دی. د یاد جرم ساحه یوازې ټولنیز ژوند پورې نه محدودیږي، بلکې په علمي مراکزو او ځایونو کې هم ترسره کیږي. په اکډمیک ماحول کې ورته د علمي او ادبي غلا اصطلاح کاروي. په لویدیځه نړۍ کې د علمي/ ادبي غلاوو د پیژندنې له پاره ډېرې لارې چارې او وسایل شته چې د نوموړي جرم مخنیوی پری کیږي، مگر په افغانستان او نورو وروسته پاتې هېوادونو کې دا عمل دومره معمول او مقبول دی چې ډېررر لږو علمي/ ادبي اشخاصو ځان ترې ساتلی یا هم ساتي.

د نړۍ په لومړي درجه هېوادونو کې د Plagiarism یا ادبي/ علمي غلا له پاره ځانگړي اصول او د جزا قوانین موجود دی، چې عاملین یې پری محاکمه او اصلي لیکوال ته خپل حقوق اعاده کړي. دا چې ولي یو لیکوال او علمي اشخاص دا کار ترسره کوي او لاملونه یې څه وي؟ په دې لیکنه کې یې ولولئ. په ټولیزه توګه لیکوالان د لاندې لاملونو پر بنسټ یاده کرنه ترسره کوي:

۱ - د مادي امکاناتو په موخه:

دا کار ډېری په هغو هېوادونو او وګړو کې ترسره کیږي، چې په علمي اثارو ډېرې پیسې ورکوي او د ژوند یوه برخه لیک و لوست ته ځانگړي کوي. نو لیکوالان له همدې لارې د خپل ژوند مادي امکاناتو ته لاره پرانیزي او په علمي غلا لاس پورې کوي. خو له بده مرغه زموږ په هېواد کې نه څوک علمي اثارو ته ډېر ارزښت ورکوي، نه هم په علمي اثارو څوک ډېرې پیسې او نه هم لیک و لوست ته د ژوند ځانگړي برخه بېلوي.

۲ - د علمي رتبو د ارتقا په موخه:

دا کار هغه علمي اشخاص ترسره کوي چې په علمي مراکزو لکه: پوهنتون، علومو اکډمۍ، اطلاعاتو فرهنگ او دې ته ورته ځایونو کې کار کوي. یاد علمي مراکز د خپلو علمي کادرونو د پوهې او ظرفیت د لوړاوي په موخه یو لږ ځانگړي اصول لري، چې له مخې یې یو علمي کادر باید په یو ځانگړي موده کې د ځانگړو اصولو له مخې علمي ترفیع وکړي.

نو په همدې موخه ډېری ښوونکي د خپلو ترفیعاتو له پاره په علمي او ادبي غلا لاس پورې کوي. که چېرې تاسو د افغانستان د پوهنتونو د استادانو اثار ولولئ ډېری سره ورته او حتا د یو بل کاپي دي، خو بیا هم په جلا نومونو یې چاپوي. د بېلګې په توګه: تاسو د پښتو ژبې ټولو لیکل شوي ګرامرونه او د ژبپوهنې اړوند اثار وګورئ او ویې لولئ، چې څومره سره توپیر او ورته والی لري. زما په آند ۹۵٪ یو د بل کاپي دي. یا هم د ادبپوهنې او بلاغي علومو اثار وګورئ، تقریباً ۹۰ سلنه سره ورته دي... دا کار د نورو ډېرررر زیانونو ترڅنګ یو لوی زیان دا لري، چې نه ژبه او ادبیات مو پرمختګ کوي، نه هم ټولني ته لایقه ښوونکي وړاندې کولی شو....

۳ - د رواني او اخلاقي موخې له پاره:

ځینې وخت لیکوالان علمي او ادبي غلا د اخلاقي، روحي او رواني ستونزو له کبله ترسره کوي. لکه: حسادت، کینه... کله ناکله ځینې لیکوالان د نورو لیکوالو پرمختګ، مطرح کېدل او پوهه نشي زغملی، نو په همدې موخه علمي غلا کوي ترڅو تر نورو وروسته پاتې نشي او په ټولنه کې ځانته کاذبه شهرت تر لاسه کړي. دا کار هم زموږ په ټولنه کې ډېر معمول او مقبول دی، چې بېلګې یې هم ډېرې زیاتې تر سترگو کیږي.

د پاڼو شمیره: له 1 تر 2

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکني د لیکنيزې ښې پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رایرلو مخکې په خیر و لولئ

۴ - د تنبلی له‌امله:

لټي او تنبلی زموږ د لیکوالو یو بل ستر ناوړه عادت دی، چې علمي او ادبي غلا ته دوی هڅوي. طبیعي خبره ده چې یوه څېړنیزه مقاله او اثر ډېرو گراوونو، څېړنو، مطالعې او هڅو ته اړتیا لري یا هم کله چې موږ د یوې داسې موضوع د څېړلو په لټه کې شو، چې هغه پخوا چا نه وي څېړلي، نو موږ اړ یو تر څو د نوموړې موضوع په هکله نوي او پخواني اثار ولولو، د څېړنې طرحه ورته ولیکو او دې ورته نور اړین تحقیقاتي کارونه ترسره کړو چې یوه څېړنه مو بشپړه شي. یاد کارونه د یو تنبل او غیبي لیکوال له توان څخه پوره نه وي، نو دوی د تنبلی له‌امله په علمي او ادبي غلا لاس پورې کوي او د نورو لیکوالو له تیاري مری څخه خپله ستونزه حلوي. دا کار هم زموږ ډېری تش په نوم پېژندل شوي د پوهنتون استادان یې ترسره کوي او ډېری بېلگې زموږ په ټولنه کې شته.

۵ - د جزایي قوانینو نشتون:

د جزایي قوانینو نشتون په یو هېواد کې د ټولنیزو جرمنو ترڅنګ علمي او ادبي جرمنو ته هم لاره هواره وي. یاد جزایي قوانین د نړۍ په لومړي درجه هېوادونو کې شته، مګر له بده مرغه د نړۍ په درېیمه درجه هېوادونو لکه افغانستان او ځینې نورو هېوادونو کې ډېری داسې اثار تر سترگو کیږي، چې کتب‌منځ یې د بل لیکوال له اثارو څخه پرته له کومې اجازې او څېړنیزو اصولو کاپي کړي وي، خو دا چې ورته دروند جزایي قوانین نشته نو څوک ترې پوښتنه نشي کولی چې ولې دې دا عمل ترسره کړی؟ همدا لامل دی چې زموږ ډېری لیکوالان پېښې سپین سترګې او ناپوهی د نورو لیکوالو په علمي شتمنیو ځان ته کاږي شهرت گټي او راتلونکي نسل د جهالت په تیاریو کې ساتي. یاد قهرمانی (!) هم زموږ د ډېرو لیکوالو او استادانو په وجود کې شته... داسې لیکوالان او استادان پېژنو چې د نورو په اثارو یې خپله پوهاندې تر لاسه کړي، خو داچې جزایي قوانین نشته، سرې سترګې لکه: قیصاري، علیپور او طالب جان گرځي څوک څه نه ورته وایي.

۶ - په بهرنیو ژبو پوهېدل او نه پوهېدل:

ځینې وخت لیکوال ته په بهرنیو ژبو پوهېدنه او نه پوهېدنه هم د علمي او ادبي غلا زمینه برابره وي. ځینې لیکوالان او استادان د یوې موضوع د څېړنې په موخه هڅه کوي، چې موضوع پورې اړوند بهرنی اثار مطالعه کړي. تر څو نوي موضوعات خپلې ژبې او ادب ته را دننه کړي، خو د موادو د کارونې په وخت کې د څېړنې اصول تر پښو لاندې کوي او د بهرنیو لیکوالو اثار را ژباړي او پخپل ن یې چاپوي. دا کار زموږ ځینې لیکوالان هم کوي چې حتا اثار یې په کابل او نورو پوهنتونونو کې تدریسېږي. برعکس ځینې وخت لیکوالان په بهرنیو ژبو نه پوهیږي، چې همدا کار دوی علمي او ادبي غلا ته هڅوي، دا ځکه چې هغوی د یوې موضوع په هکله کافي اندازه مواد تر لاسه کولی نشي، نو ځکه یې له نورو لیکوالو غلا کوي. دا کار هم زموږ ډېری لیکوالان ترسره کوي او ډېری بېلگې یې د پښتو ادبیاتو په برخه کې در په گوته کولی شم. د بېلګې په توګه: د پښتو ادبیاتو تاریخونه، ادبي تیوریانې، ادبي کره کتنې او داسې نور اثار در واخلي چې ډېری یو د بل کاپي دي او هیڅ نوي موضوعات په کې نشته. درانه لوستونکي دې په خپل نقد و نظر زما نیمګړې لیکنه بشپړه کړي.

سرچینې:

- ۱ - مرتضایي، سیدجواد. از توارد تا سرقت ادبي. دانشیار گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه فردوسی مشهد.
- ۲ - سرقت ادبی چیست؟ روز نامه هشت صبح
- ۳ - آشنایی با مفاهیم سرقت علمی (سرقت ادبی) و شیوه های مقابله با آن: سایت انترنیتی
- ۴ - دکتر مهین نازمیر دهقان: سرقت علمی و پیشگیری با آموزش آن